

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри управління та освітніх технологій
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктора педагогічних наук, доцента **ШУМІЛОВОЇ Ірини Федорівни**
на дисертацію **ГОЛЄВОЇ Марії Сергіївни** на тему:
**«Формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів
у процесі професійної підготовки»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність теми дисертації

Розвиток освітньої політики, яка сприятиме суттєвим соціальним покращенням, все ще є основною проблемною сферою в більшості демократичних суспільств. Заклади освіти, як наріжний камінь удосконалення, інновацій та соціальної справедливості, сьогодні мають протистояти викликам освіти в двадцять першому столітті, поєднуючи справедливий баланс якості та прогресу. Одним із важливих завдань закладів освіти є перетворення на інституції для сприяння внутрішнім змінам, стимулювання соціальних перетворень і підготовки здобувачів до активної участі у все більш різноманітних, складних і динамічних умовах. Сучасні менеджери мають бути агентами змін, громадськими лідерами та промоутерами соціокультурного розвитку, виконуючи роль провідників, зокрема в рамках досягнення Цілей Сталого Розвитку ООН.

Необмежене технічне зростання, що все більше прискорюється, таке, що зветься у 20-му столітті науково-технічною революцією, перетворилося на перманентні технічні трансформації, за якими не встигають соціальні, культурні трансформації суспільства та духовний розвиток особистості. У таких умовах вже не людина і суспільство визначають зміст та напрям науково-технічного розвитку, а логіка технічного розвитку та технологічна раціональність починають диктувати суспільству та особистості цілі, цінності та норми соціальної організації.

Сучасний менеджер має працювати в умовах динамічних трансформацій соціокультурного простору, реагувати на постійні зміни нормативно-правового забезпечення, що регулюються законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2022–2032 роки, Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», Національною доктриною розвитку освіти, Наказом МОН України «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» для другого (магістерського) рівня вищої освіти».

Отже необхідність вирішення проблеми формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки свідчить про актуальність теми дисертації Марії Голевої.

Оцінка змісту дисертації

Дисертація викладена на 205 сторінках, ілюстрована 11 таблицями та 19 рисунками. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Аналіз структури дисертації дозволяє зробити висновок про наявність розділів, передбачених вимогами МОН України. Зокрема, у вступі вичерпно описано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, наукове і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, публікації авторки.

У розділі **«Вступ»** здобувачка розкриває значення наукового завдання, мету, завдання, наукове і практичне значення одержаних результатів та їх апробацію. Мета та завдання дослідження сформовані на високому науковому рівні, побудовані з урахуванням вже встановлених фактів, що дозволяє авторці дисертації виокремити ряд суперечностей у практичному досвіді професійної підготовки майбутніх менеджерів, та сконцентрувати увагу саме на тих питаннях, які у науковій літературі залишилися нерозкритими.

У першому розділі **«Формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів як проблема професійної педагогіки»** здобувачкою представлено історико-педагогічний аналіз формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки, що дозволило описати етапи відтворення проєктної діяльності. На науковому рівні авторкою здійснено ретельний аналіз практики використання проєктної діяльності в навчанні та особливостей її застосовування в освітніх системах зарубіжних країн. Слід відмітити значну увагу приділену авторкою реалізації методики кейс-стаді за визначеними критеріями в ході дослідження. Детально описано шляхи реалізації цієї методики, досліджено внесок у вирішення проблеми країн Франції, Австралії, Фінляндії, США та Китаї. Системний підхід до проведеного історико-педагогічного аналізу дозволив здобувачці виявити найбільш доцільні сучасні підходи до визначення, формування та розвитку проєктної компетентності майбутніх менеджерів у педагогічній теорії та практиці. З цією метою авторкою охарактеризовано провідні поняття теми дослідження, охарактеризовано наукові підходи до її вивчення, сформульоване робоче визначення поняття «проєктна компетентність майбутнього менеджера» та здійснено теоретичний аналіз проблеми формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів в Україні та інших європейських країнах. З позицій цілісності, ураховуючи історико-педагогічні ідеї формування досліджуваної компетентності, спираючись на сучасні теорії та концепції, дисертантка дає її визначення. Логіку дослідження з розкриття понятійно-категоріального апарату чітко побудовано за схемою: компетенція → компетентність → професійна компетентність → проєктна діяльність → проєктна технологія → етапи проєктування → проєктна компетентність. На підставі зведення компонентів діяльності, досвіду,

особистісних та професійних якостей і властивостей майбутнього менеджера в єдине ціле було зазначено, що професійна компетентність має інтегрований характер, визнається ключовим елементом успішної професійної діяльності в умовах сучасного ринку праці та складається з ряду компетентностей однією з яких є проєктна компетентність (С. 39–42). Спираючись на ці результати, формується головна теза дослідження про те, що сформованість проєктної компетентності має бути невід'ємною складовою професійної компетентності кожного менеджера (С. 43), що відображено в подальших висновках впродовж всього дисертаційного дослідження (С. 157, 159, 202).

Взагалі відчувається особливе відношення до написання роботи, що пов'язано з особистим і професійним ставленням до історико-педагогічних пошуків вирішення проблеми професійної педагогіки. Таким чином, було виконано перше завдання дисертаційного дослідження.

У другому розділі **«Теоретико-методичні аспекти формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки»** розкрито педагогічні умови цілеспрямованого формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів. Визначено і охарактеризовано педагогічні принципи, реалізація яких забезпечує виконання вимог до змісту, методів та організації формування проєктної компетентності (С. 83–89). За результатами проведеного дослідження авторкою детально розкрито чотири пріоритетні й ефективні педагогічні умови формування проєктної компетентності майбутніх фахівців за спеціальністю 073 «Менеджмент» у процесі професійної підготовки: перша – забезпечення позитивної мотивації до оволодіння майбутньою професією; друга – оптимальна побудова процесу проєктної діяльності майбутніх менеджерів у контексті професійної підготовки; третя – комплексне навчально-методичне забезпечення процесу проєктної підготовки; четверта – використання в освітньому процесі закладу вищої освіти інтерактивних методів та форм навчання на основі створення моделей проєктної взаємодії.

На підставі детального аналізу робіт Л. Задорожної-Княгницької, В. Ковальчук, І. Левіної, В. Маслова, А. Уймова, В. Петрушенко, О. Яременко, В. Широкова та інших авторка неупереджено доводить значущість наукового обґрунтування моделі формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки. Зокрема, на основі аналізу літератури В. Гладкова, М. Коваль, Л. Руденко, Ю. Новгородська, Ч. Сюїлінь, О. Темченко авторкою було визначено структурно-функціональні блоки моделі формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки, а саме: методологічний, змістово-діяльнісний, оціночно-результативний (С. 98–105) і репрезентовано саму модель (С. 113–114).

Значним науковим здобутком здобувачки слід вважати розроблену авторську методику формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів в умовах магістратури (С. 115–139).

Представлені у розділі результати презентують виконання другого та третього завдань дисертації.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка результативності методики формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки» авторкою визначено критерії, показники та рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх менеджерів (С. 152–163).

У ході дослідження наведено і висвітлено результати педагогічного експерименту та їх аналіз. Педагогічний експеримент охоплював увесь процес професійної підготовки майбутніх менеджерів. У ході його проведення брали участь у експериментальній групі – 36 здобувачів, у контрольній групі – 41. У результаті формувального етапу експерименту у піддослідних експериментальних груп відбулися статистично значущі (визначено на основі параметричного непарного t-критерію Ст'юдента) зміни показників рівнів сформованості виокремлених критеріїв сформованості досліджуваної компетентності.

Здійснено аналіз результатів формувального експерименту. Визначено критерії, показники та охарактеризовано рівні проєктної компетентності майбутніх менеджерів. Таким чином, було виконано четверте та п'яте завдання дослідження. Отримані результати авторка висвітлила у висновках, які відповідають визначеним у дисертації завданням.

Висновки дисертації відповідають завданням, які було поставлено перед здобувачкою, всебічно обґрунтовані експериментальними даними, чітко та повною мірою висвітлюють підсумкові результати наукового дослідження. Вагомість та практичне значення дисертації підтверджують довідки впровадження результатів дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії в освітній процес закладів вищої освіти.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих авторкою рішень, висновків, рекомендацій

Дисертація за характером і змістом розкритих питань є новітнім комплексним та системним дослідженням проблематики формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів в процесі професійної підготовки, за результатом якого авторкою сформовано низку нових теоретичних і практичних положень, висновків та рекомендацій. Висновки та рекомендації аргументовано результатами власних досліджень, вони відповідають меті та поставленим завданням дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукового напрямку кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту Національного університету біоресурсів

і природокористування України за темою «Розробка концепції інклюзивності агропродовольчого сектору України в умовах сучасних глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0122U001644) та науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561).

Практичне значення результатів дослідження

Практична цінність результатів наукового дослідження полягає у впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти методики формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки; оновленні змісту циклу дисциплін практичної та професійної підготовки за спеціальністю 073 «Менеджмент». Матеріали дослідження доцільно використовувати у сфері проєктної підготовки майбутніх менеджерів, у теорії та практиці підготовки фахівців гуманітарних напрямів у закладах вищої освіти.

Повнота викладення основних наукових результатів

в опублікованих наукових працях

Основні положення дисертації викладено в 15 публікаціях, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому виданні іншої держави, 11 тез наукових доповідей.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації доповідалися та обговорювалися на: II Міжнародній науково-практичній конференції «Україна-Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат» (м. Київ, 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Новачі і традиції перекладу: українські студії в європейському вимірі» (м. Київ, 2020 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Theoretical and empirical scientific research: concept and trends» (м. Оксфорд, Велика Британія, 2020 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Соціокомунікативний простір України: історія та сьогодення» (м. Київ, 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Україна між Сходом і Заходом: проблеми і перспективи міжкультурної комунікації» (м. Київ, 2021 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору» (м. Київ, 2021 р.); Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Роль і значення людини в трансформації соціальних практик: минуле і сучасність» (до 300-ліття Г. Сковороди)» (м. Київ, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації» (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди)» (м. Київ, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни» (до дня спротиву окупації Автономної

Республіки Крим та м. Севастополя) (м. Київ, 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Світ мов і мови світу» (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України і світу» (м. Київ, 2023 р.).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У дисертації Марії Голевої відсутні порушення академічної доброчесності. У дослідженні повною мірою дотримуються вимоги щодо посилань на літературні джерела. Використання ідей, результатів та текстів інших авторів містить посилання на відповідне джерело інформації.

Окремі дискусійні пропозиції

1. Наукова новизна дослідження виступає критерієм якості його проведення. При її визначенні слід не тільки зазначити, що нового одержано авторкою, а й показати істотні ознаки нового вкладу в науку. Тому слід було б не лише вказати, що вперше «сформульовано педагогічні умови ефективного формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки», а й зазначити відмінність отриманих результатів від відомих раніше.

2. Проводячи поглиблений аналіз структурних компонентів проєктної компетентності майбутніх менеджерів, здобувачка не приділила належної уваги виокремленню і характеристиці функцій формування цієї компетентності. Тож дослідження значно виграло якщо б у першому розділі були представлені результати наукового пошуку щодо визначення функцій формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів. Адже в роботі виокремлено структурно-функціональні блоки моделі формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів, а кожна функція відбиває очікувані результати сформованості складових компонентів досліджуваної компетентності. Тим більше, що в роботі обґрунтовано модель формування проєктної компетентності, результатом якої має стати позитивна динаміка сформованості проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки. Тобто зміни відбуваються в світогляді, в організаційній та методичній складовій досліджуваної компетентності.

3. На початку експериментальної роботи слід проводити вирівнювання навчальних груп, на підставі чого визначатися, які з них вважатимуться у подальшому контрольними, а які – експериментальними. На жаль, цього у представленому дослідженні зроблено не було. Самі ж результати дослідження Марія Голева здебільшого представила за рівнями сформованості критеріїв проєктної компетентності майбутніх менеджерів, чим унеможливила уявлення про те, яким чином ці рівні було досягнуто через динамічні зміни відповідних критеріїв та показників.

4. Бажано більш ретельно опрацювати джерельну базу дослідження, не допускаючи наведення прізвищ вчених без посилань на першоджерела (С. 35, 36, 41, 63).

Загальний висновок

Дисертація здобувача ступеня доктора філософії Голевої Марії Сергіївни на тему: «Формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки», що подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій здійснено теоретичне та практичне узагальнення проблемних аспектів формування проєктної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки.

Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її авторка Голєва Марія Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

РЕЦЕНЗЕНТ

**професор кафедри управління
та освітніх технологій
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор педагогічних наук, доцент**



Ірина ШУМІЛОВА

